

להזרזת נתן

גליון קי"ג (שנה ג') ♦ פרשת שמות ♦ חודש סבת שנת תשפ"ד

תורת נתן

פנינים מספר
 "להורות נתן" על התורה

יוסף הצדיק דקדק בקלה
 כבחמורה גם בתוככי ארץ
 מצרים

ועצום, מה שיש לישראל
 עצמה רבה ועשירות, הוא
 הכל ממנו, מאתנו לקחו.

ועוד יש לפרש דהנה ראינו ברשעי אומות העולם
 היודעים ומכירים את כשרונותיהם של עם ישראל
 היושב בתוכם ועל כן הם רוצים לנצל את ידיעתם
 הרבה ואינם חפצים שילכו מאיתם ומחזיקים אותם
 בעל כורחם בארצותם. אולם מאידך גיסא הם
 שונאים את ישראל היושב בתוכם ומקנאים בהם
 על שהם עולים עליהם בכשרונם ועושים תמיד
 תחבולות כדי להכניעם כדי שלטו על האומות.

וזה שאמר פרעה הנה עם בני ישראל רב ועצום
 ממנו, שכשרונם וידיעתם הוא רב ועצום מאתנו,
 ועל כן הבה נתחכמה לו בשתים, ראשית, פן ירבה
 והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאיו
 ונלחם בנו, דהיינו שאנו צריכים לשעבד אותם לבל
 יעלו עלינו בגלל כשרונותיהם המרובים. ואם תאמר
 שאם כן הרי נכון יותר שיגרשונו מארצם, על זה
 אמרו, ועלה מן הארץ, כלומר שצריכים להתחכם גם
 שלא יעלה מן הארץ שהם רוצים שישראל יארו
 בארצם כדי שינצלו את ידיעתם הרבה.

המקום נתקדש ע"י שדיבר ה' אליו

שֵׁל נְעֻלְיָךְ מֵעַל הַגִּלְדִּי כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲתָה עֹמֵד עָלָיו
 אֲדַמָּת קֹדֶשׁ הוּא (ג. ה.).

פי' האוה"ח ז"ל שהמקום נתקדש ע"י שדיבר ה'
 אליו. ועפי"ז א"ש מה שכתב בתרגום יונתן ועלוי
 אנת עתיד לקבלא אורייתא למלכא יתה לבני
 ישראל, שכמו שעכשיו נתקדשה האדמה מחמת
 שהקב"ה דיבר עם משה שעמד עליה כן לעתיד
 יתקדש המקום ע"י שהקב"ה ידבר שם עם ישראל.

יפה נדרשת

שפרה ופועה - שני סוגי המנהיגים הנצרכים לעם בני ישראל,

וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִנְיֹלֶת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה (א. טו.).

ובכחינה זו מובא בשם הרה"ק רבי צבי הירש מליסקא זי"ע בעל "אך פרי תבואה" - לפרש מקרא קודש
 (שמות א, טו) "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִנְיֹלֶת הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה. פירש"י, שפרה
 על שם שמשפרת את הולד, פועה לשון צעקה. והיינו, כי המילדות העברית רומזת על מנהיגי ישראל שהם
 כאשר ישא האומן את היונק, והנה יש ביניהם מנהיגים שהם בחינת 'שפרה' שמוכיחים את העם בלשון רכה
 כמשפרת ומייפה את הולד, וישנם המוכיחים בדרך 'פועה' שצועקת שהם דברים קשים כגידין.

ובאמת את שני סוגי המנהיגים האלו צריכים בתוך בני ישראל, אלו ואלו דברים אלקים חיים הם. מספרים על
 הגה"ק בעל "חפץ חיים" זי"ע שפעם אחת הוכיח את תלמידיו שיהיו מיודותיהם מתוקנות שאם לא כן יאמרו
 שתלמידיו חכמים אין מעשיהם מהוגנים, ואמר לו תלמיד אחד, והלא אנחנו איננו בגדר תלמידי חכמים, ענה
 לו ה"חפץ חיים", אף אם אין אתם תלמידי חכמים לשאר עניינים, אבל אתם כבר בגדר תלמידי חכמים לכדי
 שעמי הארץ יוכלו לומר עליכם שתלמידי חכמים אינם מתנהגים כהוגן. וזו דרך אחרת באמירת תוכחה.

(מוצטט"ק מברכיך אב שנת תשנ"ז)

שיח מזהר"ן

פנינים מספר
 "שיחות מלוא מלכה"

הגה"ק רבי מנחם מענדל קראכמאל זי"ע -
 בעמח"ס שו"ת צמח צדק - א' שבת

היה מתלמידי המובהקים של הגה"ק רשכבה"ג
 רבינו יואל סירקיש זי"ע בעמח"ס בית חדש. והיה
 אב"ד בעיר הגדולה לאלקים ניקלשבורג ורב המדינה
 מעהרין. ניקלשבורג היתה באותם הימים עיר ואם
 בישראל, וישבו בתוכה לומדי תורה תלמידי חכמים
 גדולים ובעלי בתים הקובעים עתים לתורה, והרב
 דניקלשבורג היה גם רב המדינה של מעהרין. חתנו
 ותלמידו של הצמח צדק היה הגה"ק רבי גרשון
 אשכנזי זי"ע בעמח"ס שו"ת עבודת הגרשוני,
 ורבינו הש"ך למד מתורתו. רבינו כותב בהקדמה,
 שקרא לספרו בשם "צמח צדק", כי השם "מנחם"
 בגימטריא "צמח", ואילו שמו "מענדל" בגימטריא
 "צדק". מנוחתו כבוד בניקלשבורג מקום כהונתו,
 ובסמוך לקברו טמונים גאונים וקדושים מצוקי
 ארץ, כהגה"ק הרבי ר' שמעלקא מניקלשבורג זי"ע,
 והגה"ק רבי מרדכי בנעט זי"ע. יסופר שהצמח
 צדק ציוה קודם פטירתו את אנשי החברא קדישא,
 שלא יטמינו שום נפטר בסמוך לקברו עד כי יעבור
 מספר מסוים של שנים, ולא נתן טעם לדבריו. והנה
 כעבור אותו מספר שנים, נפטר הרבי ר' שמעלקא
 זי"ע בניקלשבורג, והבינו שרצונו ובקשתו היתה
 כדי שיטמינו את הרבי ר' שמעלקא בסמוך לו, ואכן
 קברו של הרבי ר' שמעלקא נמצא ממש בסמוך
 לקברו של הצמח צדק.

בתשו' צמח צדק (סי' כ"ח) נשאל רבינו, דהנה בשבת
 קודש ישנה מצוה מיוחדת לענג את השבת במיני
 מטעמים בשר ודגים, והנה הגויים הערלים בראותם
 שהיהודים מחזירים לקנות דגים בערב שבת, העלו
 את המחירים בהפקעת השערים, כדי לסחוט
 מהיהודים ממון הרבה בעבור קניית הדגים, ואנשי
 הקהילה התקינו שלא יקנו דגים מהערלים במשך
 שני חדשים, כדי שיראו הגויים שבאם מעלים
 הם את המחירים, שוב לא יקנו מהם היהודים את
 הדגים. ותלמידי רבינו שאלו אותו, הרי אמרו בביצה
 (טז) מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה
 ועד ראש השנה, ואמרו שם (טז): אמר להם הקב"ה
 לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו
 בי ואני פורע, א"כ אף שמעלים הגויים את מחירי
 הדגים, צריכים לקנות דגים ולענג בהם את השבת,
 כי לוו עלי ואני פורע. והשיב להם רבינו, ממשנה
 ערוכה בכריתות (ה) מעשה שעמדו קניין בירושלים
 בדינר זהב אמר רשב"ג המעון הזה לא אלין הלילה
 עד שיהיה בדינרים. חזינו מהכא שרשב"ג אמר שלא
 יביאו קניין עד שיעלה בדינרים ולא בדינר זהב,
 כמו"כ אין לקנות דגים עד שיוירדו את המחירים
 המופרזים. ואע"ג דאמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע,
 אמנם אעפ"כ ישנם עניים שאין להם ממון כלל
 והאיך יוכלו לקנות כיון שאין להם עי"ש.

ולכאורה דבריו צריכים ביאור טובא, דהנה בפשטות
 הכוונה במה שאומר הקב"ה לבני ישראל, לוו עלי
 וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע, היינו

המשך בעמוד הבא

האומר לחבירו בית חדש אני מוכר לך – ובסוף הביא לו רק בית ישן שחידש

במדה ראשונה. (רש"י) אינו חוזר מעורכי מלחמה, אבל אנו לא קיי"ל כרבי יהודה וכמש"כ הרמב"ם בפירושו המשניות שם עיי"ש. ולפ"ז יוצא דלדין גם כשסדו בסיד דינו כבית חדש.

וְגַם מִלֵּךְ הַדָּשׁ עַל מִצְרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (א. ח.). פירש"י, רב ושמואל, חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו. והוא בש"ס עירובין (גג.). וכתב בס' תורת חיים שם, דנפקא מינה למקח וממכר, שהאומר לחבירו בית חדש אני מוכר לך, והוא ישן אלא שסיידו וכיירו וציינו עד שנראה כאילו הוא חדש, למ"ד חדש ממש המקח חוזר חדש ממש בעיניו, ולמ"ד שנתחדשו גזירות המקח קיים, דכיון דנראה כאילו הוא חדש אע"ג דלאו חדש ממש הוא חדש קרינן ליה עכ"ל.

ג) ובספר קובץ על הרמב"ם (פ"י מברכות ה"א) הביא מהגאון בעל קרבן נתנאל ז"ל שפסק, במי שנפל ביתו או נשרף וחזר ובנאו שחייב לברך שהחיינו כדין בונה בית חדש, והביא ראיה מהא דסוטה הנ"ל, דהרמב"ם פסק כת"ק דהבונה בית על מכוננו חוזר ממש דדינו כבית חדש, וה"ה לענין שהחיינו עיי"ש. ויש לעיין, דלפ"ז גם במי שסד את ביתו בסיד יצטרך לברך שהחיינו, דהרי ס"ל לת"ק דבכהאי גוונא חוזר וכמש"כ המל"מ הנ"ל. וזה לא שמענו. ובאמת י"ל דלענין סד ביתו בסיד לכו"ע אינו חוזר, ות"ק ור"י לא פליגי אלא בבונה בית על מכוננו, וכמפורש כן בתוספתא סוטה (פ"ז) דפליגו בזה, [ובמל"מ שם כ' ד"ל דת"ק לא פליג כלל על ר"י, אבל בשו"ת עמודי אש סי' ב' הביא דמפורש בתוספתא הנ"ל דפליגו, והביאו בס' לקוטי הערות על שו"ת חת"ס או"ח סי' קנ"ו]. אבל בסד ביתו בסיד ליכא פלוגתא. וכן מוכח מהרמב"ם (ה' מלכים) הנ"ל שלא הביא כלל הדין דבסד ביתו בסיד חוזר, וכל כי האי לא הו"ל לסתום.

א) ולפי פשוטו צריך עיון, דהרי מבואר בש"ס בבא מציעא (ס.) אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים, וכן קיי"ל בשו"ע חו"מ (סי' רכ"ח ס"ט) שאין לצבוע זקן העבד העומד למכור כדי שיראה כבחור ואין לצבוע סליים שינים כדי שיראו כחדשים עיי"ש, ואלו מדברי התורת חיים ז"ל יוצא שאם סייד וציייר בית ישן ונראה כחדש הו"ל דינו כחדש ממש, ומותר למכרו בתורת חדש שהרי דינו כחדש. ולכאורה נראה פשוט, דעד כאן לא אמר התורת חיים שאם סיידו וכיירו דינו כחדש, אלא כשהבית הוא חזק ועומד על איתנו כמו חדש ממש, אלא שנשתפשו כותליו, ולכן כשסיידו וכיירו הו"ל דינו כחדש, אבל בית ישן ורועע שאין חוזקו כבית חדש, בזה לא מהני אם סיידו וכיירו. ועיין בזה בשו"ע חו"מ (סי' רל"ב ס"ה).

ועיין בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' שני"ו) שדן בבגד שנצבע אם דינו כבגד חדש, והביא מדברי תורת חיים הנ"ל. ועיין שו"ת לבושי מרדכי – משנת תרצ"ז – (סי' קנ"ג) לענין בגד שהחייט הפכו לצדו השני אם דינו כבגד חדש לענין שהחיינו, ועיין במפתחות שם. ועיין עוד בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קנ"ו) בענין בית חדש שסתרו ובנאו, ובס' לקוטי הערות על החת"ס שם מה שהביא בזה, ועיין ס' מנחה חריבה עמ"ס סוטה (מב.) בזה.

ב) ובעיקר דברי התורת חיים דע"י שסיידו וכיירו נקרא חדש, יש להעיר מירושלמי סוטה (פ"ח ה"ז) סדו בסיד ופתח בו חלונות לא היה חוזר מעורכי מלחמה עיי"ש. הרי דע"י שסד את ביתו בסיד לא נקרא בית חדש דנימא ביה מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו. ועיין משנה למלך (פ"ג ממלכים ה"ח) דכל זה אליבא דרבי יהודה דס"ל בסוטה (גג.) דאף הבונה בית על מכוננו (שסתרו ובנאו

(להורות נתן - בפרשתנו)

המשך "שיח מוהר"ן"

שאפילו אם אין בידו כדי חיותו, ואעפ"כ ילך וילוח ממון מאחרים להוצאות צרכי שבת ואני פורע, א"כ נמצא שאפילו העניים שאין בידם כלום, ואפילו כדי לשלם את ההלוואה אין בידם כרגע, מכל מקום ילוח מאחרים בערב שבת, ובמשך הזמן יפרעו ממה שיקבלו מידי שמים. אמנם כנראה למד רבינו כוונה אחרת בדברי חז"ל, שזה שאמרו לו עלי ואני פורע, היינו רק במקום שיש בידו מעט ממון בביתו, אבל הוא חושב להשתמש בכסף לצרכים אחרים, ואילו להוצאות שבת לא יספיק הנותן, וע"ז אמרו שיקח הממון הזה לצרכי שבת ואני פורע, היינו שיהיה בידו אחר"כ כדי הוצאות שבת וגם הצרכים שחשב להוציא בעבור המעות הללו. אבל האמת אם אין לו מאומה ולרש אין כל, כי אז אין לו ללוות מאחרים ולסמוך על הנס, וע"כ שפיר אמר רבינו, שכיון שהעניים אין בידם גם מעט ממון, אין להם לקנות דגים. [ובס' אליה רבה או"ח (סי' רמ"ב סק"א) הביא מבית הלל (יו"ד סי' ר"ח) שכתב, דדוקא אם נתייקר יותר משליש שהיה מקודם כמו בהידור מצוה עד שליש, וכ"כ בס' תוספת שבת (שם סק"א) עיי"ש. ועיין במג"א או"ח (סי' רמ"ב סק"א)

עיי"ש, וראה במחצית השקל מה שכתב בזה].

ובאמת כבר אמרו בש"ס שבת (ק"ח.) רבי עקיבא אומר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. ובטו"ז או"ח (סי' רמ"ב סק"א) מקשה ממה שאמרו בביצה (טו:) לוי עלי ואני פורע, דמשמע שיצטרך לבריות וילווח מהם, ואח"כ השי"ת יפרע את הקפותיו, עיי"ש. והנה בטור (סי' רמ"ב ס"א) כתב, וכמה פעמים נשאתי ונתתי בדבר לפני אדוני אבי הרא"ש, כמוני היום שיש לי מעט משלי, ואין מספיק לי וצריך אני לאחרים, אם אני בכלל עשה שבתך חול וכו' אם לאו, ולא השיבני דבר ברור, עכ"ד. עכ"פ הדבר אינו מחוור לאשורו, ובודאי עדיף טפי שהשי"ת ישלח לכל אחד כדי פרנסתו, ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם. [אגב אורחא חזינו מהכא דבר גדול, שרבינו בעל הטורים ז"ע היה עני מרוד כל כך, עד שלא היה סיפק בידו לקנות אפילו צרכי שבת משלו, ואעפ"כ למד תורה וכתב וחיבר חיבורים עצומים שהם נר להגלינו עד היום הזה].

(מוצש"ק מברכין שבט שנת תשנ"ד)

דבר בעתו

בחדש שבט – התחדשות מיוחדת לאדם

עומדים אנו כעת בפתחו של חודש שבט, אשר בו ישנו את יום המישה עשר בשבט, שביום זה מתחדשת כל הבריאה, ובזמן זה צריך גם האדם להתחדש ולהיות כברייה חדשה, כדכתיב (שופטים כ, יט) "כי האדם עץ השדה", וכשם שהעץ מתחדש בתחילת החנטה, כך גם האדם צריך להתחדש, בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, ועל ידי שיקבל על עצמו לפתוח דף חדש ולהתחיל ללמוד בהתחדשות, יזכה לקבל התלהבות נמרצת ביותר, כמו שכתב הרוקח בהקדמה לספרו, 'אין חסידות כבתחילתה', שבתחילת כל דבר חדש הלב עדיין נמרץ ומתלהב לעשותו בזריזות ובשקדנות מיוחדת.

(מוצש"ק מברכין שבט שנת תשס"ה)

פריו בעתו

פנינים יקרים מהספר החדש על מסכת ברכות – לפי סדר הלימוד של 'רשו'

הראשונה, כדי לזכות את כולם במצוה זו.

ויש לומר להילדים שלא יענו אמון באמצע האכילה. ובמשנה ברורה (שם סקמ"ב) הביא מהפרישה, דאף אם יניחו מלאכול ויכינו עצמם לשמוע הברכה ולענות אמון, גם כן לא מהני, דחיישינן שמא לא יזהרו להפסיק מלאכול ויבוא לידי סכנה עיין שם.

ועל כן בתנוקות יש לדקדק שלא יענו אמון באמצע סעודתם אף אם יפסיקו מלאכול, אלא ילמדו אותם שיענו אמון רק אחר שברכו ברכת המזון. אבל המחנך שאינו אוכל יענה אמון בקול אחר כל ברכה ששומע, כיון שהתנוקות הגיעו לחנוך, ויש חיוב לענות אמון אחר ברכתם וכשו"ע (סי' רט"ו ס"ג).

האם יענו תשב"ד בעת אכילתם על ברכת חריהם

הואיל ואין בית הבליעה פנוי (ברכות מג, א.).

נשאלתי ממחנך היות שמדקדקים בחדר שהתלמידים יברכו בקול ויענו אמון בקול, אולם כשאוכלים בצוותא יש המקדימים לאכול ונמצא שכאשר חבירו מברך הוא עומד באמצע אכילה, ואם יענה אמון יש חשש סכנה ח"ו שיקדים קנה לו שט. הנה מבואר בשו"ע או"ח (סי' קע"ד ס"ח) על יין שבתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו דלא יכולין לענות אמון דחיישינן שמא יקדים קנה לו שט. ועל כן נכון שתנוק אחד שמתחיל לאכול בראשונה יברך בקול רם וכל השאר יענו אמון בקול רם. ואפשר לסדר שבכל יום או בכל שבוע יאמר תנוק אחר את הברכה

מתוך צוואת רבינו זצוק"ל

י"ב אדר א' תש"ס

"וכל מי שיעזור להדפסת הספרים תהא לו לזכות גדולה בזה ובבא"

י"ב אדר א' תש"ס

"וכל מי שיתן ממון להדפסת הכתבים

אדיה לו למליץ יושר בעוה"י הכל לפי רצון הבורא"

ניתן לקיים צוואתו הק' ולהשתתף בהדפסת הספרים ולזכות "למליץ יושר" ול"זכות גדולה בזה ובבא" וכלשון רבינו הגה"ק ז"ע א"ע בצוואתו הק' על ידי עמדות "גדרים פלוס" - "מכון להורות נתן"

י"ל על ידי 'מכון להורות נתן' להוצאת והפצת כתבי רבינו בעל 'להורות נתן' זיע"א - לקבלת העלון במייל וכן להערות והצעות - נא לפנות לאימייל mln0527157594@gmail.com

